

Natuur voor kinderen, kinderen voor natuur

Wie kent niet de verhalen over kinderen die niet weten waar de melk vandaan komt, of waar brood van wordt gemaakt. Die nog geen mus van een merel kunnen onderscheiden of simpelweg nog nooit op het strand zijn geweest. Is dat nu anders dan vroeger? Zeker weten doen we het niet, maar een aantal trends maken aannemelijk dat er een kloof is ontstaan tussen kinderen en hun natuurlijke leefomgeving.

—Jana Verboom en Mirjam Broekmeyer, Alterra



Jana Verboom

Waar komt die kloof tussen kinderen en natuur vandaan? Ten eerste wonen veel meer kinderen in de stad dan vroeger (100 jaar geleden 20%, tegen 60% nu). Doordat er minder boeren zijn, zijn er ook minder kinderen met 'roots' op het platteland, met bijvoorbeeld een opa of oom die boer is. De afstand tot het platteland is letterlijk en figuurlijk groter geworden. Ten tweede is er minder veilige, toegankelijke speelnatuur in de omgeving van kinderen. Als er al natuur is, ervaren ouders dat als vies (poep, afval) en gevaarlijk (verkeer, criminaliteit) waardoor kinderen minder de kans krijgen om buiten te spelen in een natuurlijke omgeving. Ten derde is de vrijetijdsbesteding sinds de opkomst van kabeltelevisie, mobiele telefoons, dvd's en computers totaal veranderd: menig kind (en ouder) brengt per dag vele uren aan een beeldscherm gekluisterd door. De vanzelfsprekend-

heid om met het gezin de natuur in te trekken is daarmee verdwenen. Tenslotte kennen we in Nederland een onderwijsstelsel waarin natuureducatie nauwelijks prioriteit heeft. Al deze factoren samen zorgen ervoor dat kinderen meer kunnen vertellen over krokodillen en pijlgifkikkers dan over de natuur in hun eigen omgeving. Is dat erg? Hoe beïnvloedt dit de verhouding tussen kind en natuur en welke gevolgen heeft dit voor het kind als volwassene? En welke rol kunnen scholen hierbij spelen?

Gezonde geestelijke en lichamelijke ontwikkeling

In Nederland hebben we geen gegevens waarmee we iets kunnen zeggen over trends in de verhouding tussen kind en natuur. In Duitsland blijkt uit dergelijk onderzoek dat kennis en enthousiasme voor natuur afnemen, terwijl een realistisch

natuurbeeld vervangen wordt door een sentimenteel, romantisch natuurbeeld ('Bambi-syndroom'). Een kleinschalig onderzoek in Nederland, gebaseerd op het Duitse onderzoek, toonde aan dat de situatie in Nederland niet veel anders is. Maar weinig kinderen wisten bijvoorbeeld de kleur van bloeiende heide correct te benoemen. De omgang met natuur in de kinderjaren bepaalt in grote mate welke relatie mensen in hun verdere leven met natuur hebben.

Uit onderzoek blijkt dat natuureducatie in het basisonderwijs ook op langere termijn positief is voor gedrag en houding van mensen ten aanzien van natuur. Ook is groen in de dagelijkse leefomgeving belangrijk voor een gezonde geestelijke en lichamelijke ontwikkeling van kinderen, en heeft het een positief effect op hun gedrag. Binnenkort wordt er een advies over natuur en gezondheid uitgebracht aan drie ministers door de Raad van Gezondheids Onderzoek, de Raad voor Milieu en Natuur Onderzoek en de Raad voor het Landelijk Gebied.

Natuur in de klas

Hoe kunnen scholen hun rol verstevigen? In het huidige basisonderwijs heeft de natuur een lage prioriteit, weliswaar met grote verschillen tussen scholen, afhankelijk van schooltype, (natuur in) de omgeving en de individuele voorkeuren van schoolhoofd en leerkrachten. Recent onderzoek wijst op 1 uur per week milieu- en natuuronderwijs waarvan 90% in de school: kinderen kijken naar de 'Nieuws uit de natuur' of 'Huisje boompje beestje' of vullen een werkblad in. Terwijl natuuronderwijs zich bij uitstek leent voor onderwijs met 'hart, hoofd en hand'. De Biologische Raad pleitte daarom in 2003 voor niet alleen kennisoverdracht, maar ook doe-activiteiten (proefjes) en natuurbeleving (eerstehands natuurervaring met al je zintuigen).

Momenteel lijkt er sprake van een tweestrijd in het basisonderwijs waarbij de aandacht voor cognitieve vakken (rekenen, lezen en taal) strijdt met aandacht voor meer belevingsonderwijs, inclusief aandacht voor natuur. Amerikaans onderzoek suggereert dat natuureducatie leidt tot een betere score voor lezen, schrijven en rekenen. Dit zou een belangrijke ondersteuning zijn voor een 'natuurlijke' integratie van natuur in het onderwijs.

Juf en meester de natuur in

Om ook daadwerkelijk meer natuuronderwijs te bewerkstelligen zal het onderdeel biologie/leefomgeving bij de lerarenopleiding uitgebreid moeten worden: als juf of meester weinig kennis over en binding heeft met de natuur valt er immers nauwelijks iets over te dragen. Pabo's lijken dit signaal op te pakken in het kader van duurzame ontwikkeling (www.duurzamepabo.nl).

Kinderen zelf zijn uiteindelijk gebaat bij meer natuurprojecten in en met de eigen klas. Dat kan via lespakketten, excursies, lesdagen en lesweken op locatie. Actieve organisaties zijn lokale NME-centra, het IVN, Veldwerk Nederland en SME-advies. Sprekende voorbeelden zijn Het Bewaarde



René Schuiting

Het kind de natuur in

Kinderen en natuur lijken dus een vruchtbare combinatie. Hiervoor is actie gewenst vanuit verschillende hoeken.

1. **Ouders en opvoeders** moeten ervan doordrongen raken dat buitenspelen en verblijven in de natuur goed is voor de geestelijke en lichamelijke gezondheid van hun kinderen. De keuze om de kinderen voor de dvd te parkeren lijkt uit oogpunt van veiligheid een goede, maar heeft een prijs waarvan ouders zich misschien nog niet bewust zijn. Ouders kunnen ook scholen en clubs stimuleren en ondersteunen bij het inrichten van groene terreinen en het organiseren van buitenactiviteiten.
2. **Gemeenten en planologen** moeten zorgen voor uitdagende groene buitenspeelmogelijkheden in woonwijken, voor alle leeftijden. Veel gemeenten halen de groennorm uit de Nota Ruimte niet (m² groen per woning). Met slim plannen van scholen en clubgebouwen in de nabijheid van parken, tuinen en speelterreinen is al een hoop gewonnen. Als het kind niet naar de natuur komt, moeten we de natuur naar het kind toe brengen.
3. **Natuurorganisaties** moeten beseffen dat draagvlak bij de volgende generaties belangrijk is en meer toestaan op hun terreinen, daar waar dat mogelijk is zonder kwetsbare natuurwaarden in gevaar te brengen. Dus: van het pad af, hutten bouwen, in bomen klimmen en bessen en kastanjes verzamelen en plaatselijk ook vuur maken en overnachten.
4. **Bij het onderwijs** liggen veel onbenutte kansen. Via scholen zijn immers alle kinderen te bereiken. Lessen in en over de natuur dragen bij aan belevingsgericht onderwijs én komen ten goede aan sfeer, concentratie en motoriek van kinderen.

Land of de recente pilot Natuur-Wijs van Staatsbosbeheer, Universiteit Utrecht en het Natuurcollege (zie op pagina 15 in dit blad). Maar al deze inspanningen zijn nog niet genoeg om alle kinderen de natuur in te krijgen. Werk aan de winkel dus. Immers, door contact met de natuur op jonge leeftijd voel je je later, als volwassene, verantwoordelijk voor de natuur. ♦

Jana Verboom en Mirjam Broekmeyer werken als onderzoeker bij Centrum Landschap van Alterra, Wageningen UR. Hun weblog over jeugd en natuur: www.groenetoekomst.nl. Verder is Verboom nauw betrokken bij de Nederlandse vertaling en bewerking van het boek 'Last child in the woods; saving our children from nature deficit disorder' van Richard Louv, dat in september 2007 bij Uitgeverij Jan van Arkel wordt uitgebracht.

Verder lezen: 'Topervaringen in de natuur', te downloaden via www.waarde.nl/Topervaringen.pdf